

Patrik Svensson

Angerja- evangeelium

Jutustus maailma kõige
mõistatuslikumast kalast

Rootsi keelest tõlkinud
Endla Lõhkivi

 TÄNAPÄEV

Raamatu ilmumist on toetanud Kulturrådet

KULTURRÅDET

Originaali tiitel:

Patrik Svensson

„Ålevangeliet. Berättelsen om världens mest gåtfulla fisk“

Albert Bonnier, 2019

Tekst @ Patrik Svensson, 2019

Esmakordselt avaldatud kirjastuses Albert Bonniers Förlag
(Stockholm, Rootsi).

Eestikeelne raamat avaldatud ettevõtete Bonnier Rights
(Stockholm, Rootsi) ning Banke, Goumen ja
Smirnova Literary Agency (Rootsi) loal.

Eestikeelne tõlge @ Endla Lõhkivi ja AS Tänapäev, 2020

Toimetanud Katrin Naber

Kujundanud Liis Karu

ISBN 978-9949-85-865-1

Trükitud OÜ Greif trükikojas

www.tnp.ee

Pühendus

*Later in the same fields
He stood at night when eels
Moved through the grass like hatched fears*
SEAMUS HEANY *

Sisukord

Angerjas	7
Jõe ääres	12
Aristoteles ja angerjas, kes sündis mudast	18
Angerjale silma vaadates	31
Sigmund Freud ja Trieste angerjad	36
Salapüük	49
Taanlane, kes leidis angerjate koelmu	53
Ujuda vastuvoolu	69
Inimesed, kes angerjat püüavad	74
Angerjat üle kavaldamas	86
Hirmus angerjas	90
Loomade tapmisest	109
Elu veepinna all	117
Rüsa vettelaskmine	142
Pikk rännak koju	150
Olla narr	169
Angerjas lahkub meie juurest surma läbi	178
Sargasso meres	201
Tänuõnad	213
Allikad	214

Angerjas

Aga angerja sündimine oli nõnda*: see juhtub Atlandi loodeosas, mida kutsutakse Sargasso mereks, see on koht, mis sobib just igati angerjate sündimiseks. Sargasso meri on nimelt meri, mis on rohkem kui ükski teine selgelt piiritletud veela mõistetav kui meri meres. Ei ole lihtne öelda, kust ta algab ja kus lõpeb, maailma tavalised mõõdud ei ole siin kohased. Meri on veidi kirde pool Kuubat ja Bahamat, Põhja-Ameerika rannikust idas, kuid samas on see piirkond, mis on liikumises. Sargasso meri on nagu hoovus, mille kohta saad harva täie kindlusega öelda, millal täpselt sellesse sisened ja millal väljud, ainus, mida tead, on see, et oled seal olnud.

Muutlikkus tuleneb sellest, et Sargasso merel ei ole maismaapiiri, ta on piiratud ainult neljast tugevast hoovusest. Temast läänes on eluandja Golfi hoovus, põhjas on Põhja-Atlandi triivi haru, idas Kanaari hoovus ja lõunas Põhja-Atlandi ekvatoriaalhoovus. Viis miljonit ruutkilomeetrit suurena liigutab Sargasso

---

* Matteuse evangeelium Mt 1:18 (Aga Jeesus Kristuse sündimine oli nõnda). Siin ja edaspidi tõlkija märkused.

meri ennast nagu soe ja aeglane keeris kinnises hoovuste ringis. See, kes siia siseneb, ei pääse enam kergesti minema.

Vesi on sügavsinine ja selge, oma sügavamas osas seitse tuhat meetrit sügav, pinnal ujumas hiiglaslikud kleepuva pruunvetika vaibad. Selle nimi on Sargassum ehk sargassorohi, see ongi andnud merele nime. Mitu tuhat meetrit pikad rohmakatest vetikaväätidest kangad katavad veepinda, pakkudes kaitset ja elu paljudele olenditele nagu väikesed selgrootud, kalad, millimallikad, kilpkonnad, vähid ja krabid. Sügavamates kihtides kasvavad teist liiki mererohud ja taimed. Pulbitsev elu pimeduses nagu öine mets.

See on paik, kus sünnib Euroopa angerjas *Anguilla anguilla*. Siin mängivad kevadel suguküpsed angerjad, siia koevad nad oma marja ja siin see viljastatakse. Siin kasvab sügavas pimeduses piinlikult pisikese pea ja kehvasti arenenud silmadega väike vastsetaoline olend. Seda kutsutakse leptotsefaaliks, tema keha on nagu pajuleht, õhuke ja suuremalt jaolt läbipaistev, vaid mõne millimeetri pikkune. See on angerja esimene elufaas.

Läbipaistev pajuleht alustab pikemata oma rännakut. Eskoriditud Golfi hoovusest, triivib ta mitusada miili* üle Atlandi Euroopa randade poole. See on rännak, mis võib võtta aega isegi kolm aastat, selle aja jooksul kasvab vastne järjekindlalt millimeeter millimeetri järel nagu aeglaselt paisuv põis ja kui ta lõpuks Euroopa rannikule jõuab, on ta oma esimese metamorfoosi juba läbi teinud ja moondunud klaasangerjaks. See on angerja teine elufaas.

Klaasangerjas on, nagu tema varasem pajulehe sarnane versioon, peaaegu täiesti läbipaistev, kuus-seitse sentimeetrit pikk, sale, looklev ja värvitu, nagu poleks värvile ja plekkidele tema

---

* Rootsi miil on 10 km, seega mitutuhat kilomeetrit. Edaspidi on tekstis kasutusel kilomeetrid.

kehas kohta. Nad on väljanägemiselt, nagu märgib kirjanik Rachel Carson, „kui saledad klaaslehed, lühemad kui minu sõrm“. Nad on haprad ja paistavad kaitsetuna, näiteks baskid peavad neid delikatessiks.

Kui klaasangerjad jõuavad Euroopa rannikule, liigub suurem osa neist jõesuudmeid pidi ülesvoolu ja kohaneb kiiresti magevee eluga. Siin toimub angerjatel veel üks metamorfoos, nad muutuvad kollaseks angerjaks. Keha kasvab usjaks ja lihaseliseks. Silmad on väikesed, selgelt piirneva tumeda keskosaga. Lõuad muutuvad laiaks ja jõuliseks. Lõpuseavad on väikesed ja peaaegu täiesti peidetud. Kitsad, pehmed uimed ulatuvad üle kogu ülemise ja alumise külje. Nahk on pigmenteerunud, see heidab pruuni, halli ja kollase varjundeid ning nahka katavad soomused, mis on väikesed ja pehmed, nii et neid pole näha ega tunda, nad moodustavad justkui kujuteldava raudrüü. Kui klaasangerjas oli õrn ja habras, siis kollane angerjas on tugev ja sitke. See on angerja kolmas elufaas.

Kollane angerjas rändab jõgesid, koski ja jugasid pidi üles, ta suudab murda läbi nii kõige madalamatest ja mudasematest kui ka tugeva vooluga jõgedest. Ta suudab ujuda läbi sogaste järvede kui ka piki tasaseid ojasid, mööda metsikuid jõgesid ning läbi soojade madalate tiikide. Ta suudab ennast vajadusel pressida läbi muda ja kõdu. Ta ei lase end takistada välistest tingimustest ja kui kõik teised võimalused on välistatud, võib ta kasvõi maad mööda liikuda, siueldes tunde mööda märga rohtu ja läbi võsa uue veekogu poole. Nii on angerjas kala, kes ületab kala võimete piire. Võib-olla ta ei teagi, et ta on kala.

Ta peab rändama sadu miile väsimatult ja kõikvõimalikes tingimustes, kuni ta äkki otsustab, et on jõudnud koju. Ta ei ole kodu suhtes nõudlik, nende elupaik on koht, millega kohaneda, mida taluda, mida tundma õppida – hästi sobib mudase põhjaga jõgi või järv, mõni kivi ja mõned õõnsused, kuhu end peita,

ja toitu peab olema piisavalt; olles leidnud endale kodu, jääb angerjas paigale aastateks, liikudes ringi vaid paarisaja meetri raadiuses. Kui ta peab välisel sunnil mujale kolima, pöördub ta niipea kui võimalik tagasi oma väljavalitud elupaika. Angerjad, kes eksperimendi korras kinni püüti ja raadiosaatjatega varustati ning seejärel mitme kilomeetri kaugusel püügikohast vabadusse lasti, olid juba mõne nädala pärast tagasi täpselt samas kohas, kus nad olid esmalt püütud. Keegi ei tea täpselt, kuidas nad tee leiavad.

Kollane angerjas on üksiklane. Ta elab tavaliselt oma aktiivse eluperioodi üksinda ja laseb aastaegadel oma tegemisi juhtida. Kui on külm, võib ta pikka aega liikumatult põhjamudas lebada, täiesti passiivselt, olles samas aeg-ajalt ümbritsetud teistest angerjatest kui kiiresti pöörlevast kerast.

Jahti peab ta pigem öösel. Hämaruses tuleb ta põhjamudast välja ja hakkab toitu otsima, süües peaaegu kõike, mis ette satub. Usse, vastseid, konni, tiguseid, vähke, kalu ja kui juhtub, siis ka hiiri ja linnupoegi. Ta võib isegi raipeid süüa.

Nii elab angerjas suurema osa oma kollapruunis kestas olevast elust, vaheldumisi aktiivselt ja passiivselt. Erilise eesmärgipärasuseta, kui jätta kõrvale igapäevane toidu ja varjupaiga otsimine. Justkui oleks elu peamiselt ootamine, mille mõte on kusagil eemal või abstraktses tulevikus, mida ei saa kuidagi lähemale tuua, saab ainult kannatlikult oodata.

Ja see on pikk elu. Angerjas, kel õnnestub vältida haigusi ja õnnetusi, võib elada kuni viiskümmend aastat samas kohas. Leidub Rootsi angerjaid, kes teadaolevalt on kasvanduses elanud üle kaheksakümne aasta vanaks. Müüdid ja legendid räägivad, et on olnud üle saja aasta vanuseid angerjaid. Kui angerjas pääseks mööda oma eksistentsi peamisest eesmärgist, see tähendab kudemisest, võiks ta elada kui tahes vanaks. Justkui oodates igavesti.

Aga teatud kindlal ajal oma elus, tavaliselt pärast viieteistkümne kuni kolmekümne eluaastat, tunneb angerjas metsikut sundi kudemiseks. Pole teada, kust tema otsus tuleb, aga kui aeg on käes, katkeb angerja ootamine järsku ja tema elu omandab hoopis teistsuguse iseloomu. Ta hakkab liikuma mere poole, tehes samal ajal läbi oma elu viimase moonde. Igavalt ebamäärane kollakaspruun munder kaob, toonid muutuvad erksamaks ja selgemaks, nende selg värvub mustaks, küljed selge joonega hõbedaseks, otsekui kannaks kogu nende olemine ühtäkki tekkinud eesmärgi tähendust. Kollane angerjas muutub rände- ehk hõbeangerjaks. See on angerja neljas elufaas.

Kui tuleb sügis oma kaitsva pimedusega, rändab hõbeangerjas Atlandi ookeani ja sealt edasi Sargasso merre. Justkui tänu sihipärasele tegevusele kohandub tema keha üleni ümber rännaku vajadusteks. Alles siis arenevad angerjal kudemiseks vajalikud elundid, uimed kasvavad pikemaks ja tugevaks, et kiiremini ujuda, silmad suurenevad, et meresügavustes paremini näha, seedeelundid lõpetavad täiesti töö, magu kuhtub ja kogu vajalik energia saadakse kogutud rasvavarust, keha täitub marja või niisaga. Mitte miski ei saa segada angerjat liikumast oma eesmärgi poole.

Ta ujub viiskümmend kilomeetrit päevas, vahel tuhat meetrit allpool merepinda – see on rännak, millest inimene ei tea endiselt kuigi palju. Võib-olla võtab see pool aastat, võib-olla ta peatub ja talvitub poolel teel. On täheldatud, et kasvanduses võib hõbeangerjas elada neli aastat täiesti toitumata.

See on pikk ja askeetlik rännak, kus navigeeritakse seni seletamatu eksistentsiaalse eesmärgipärasuse abil. Jõudnud Sargasso merre kohale, on angerjas taas koju saabunud. Keerlevate mere-rohuvaipade all viljastatakse mari. Siis on kõik valmis, angerja lugu on lõpule jõudnud ja ta sureb.